

تحلیل ادراک محیطی جوانان از اکوتوریسم.

مورد مطالعه: دانش آموزان متوسطه شهرستان میاندورود

مهدی رمضان زاده لسبویی^۱، فرامرز بریمانی^۲، سیدحسین حسینی ولشکلایی^۳

^۱استادیار گروه مدیریت جهانگردی دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران

^۲دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران

^۳دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری، اکوتوریسم دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران

تاریخ دریافت: ۹۳/۶/۱۸؛ تاریخ پذیرش: ۹۴/۶/۱۱

چکیده

یکی از گونه‌های قابل توجه در صنعت گردشگری، اکوتوریسم است. مقایسه رشد سالانه گردشگری جهان (حدود ۴ درصد) با رشد اکوتوریسم (حدود ۳۰ درصدی) نشانه اهمیت روز افزون اکوتوریسم است. برخی از پژوهشگران، بر این باور هستند که در رونق این گونه از فعالیت، بین ادراک جوامع محلی و محیط (پدیداری، زمینه ساز و شخصی) روابط متقابلی وجود دارد. برای آزمون این ایده، شهرستان میاندورود از استان مازندران و دانش آموزان متوسطه این شهرستان به عنوان گروه هدف انتخاب شده‌اند زیرا این گروه به عنوان میزبان و یا متولی‌های (آینده) که در جذب گردشگر مهم تلقی می‌شوند. این پژوهش، به لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی - تحلیلی است. البته به دلیل گستردگی جامعه آماری (۱۸۷۵ نفر)، بر اساس فرمول کوکران تنها ۲۷۵ نفر از دانش آموزان متوسطه به صورت تصادفی در رشته‌های مختلف به عنوان نمونه آماری برگزیده شدند و پس از تایید روایی و پایایی پرسش‌نامه، داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری و از طریق تی تک نمونه ای، رگرسیون خطی و ضریب همبستگی فی تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج آزمون نشان داد که دانش آموزان متوسطه شهرستان میاندورود درک بالایی از اکوتوریسم دارند اما درک آنان در ابعاد مختلف یکسان نیست، به طوری که درک آنان از مولفه‌های زیستی نسبت به مولفه‌های اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی پایین‌تر است. همچنین محیط پدیداری در ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم مؤثر است، علاوه بر آن بین محیط زمینه ساز و ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم رابطه وجود دارد و نتایج دیگر بیانگر این نکته است که بین محیط شخصی و ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم نیز رابطه وجود دارد. اما تجربه سفر، بیش از سایر متغیرها با ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم، رابطه دارد. در نهایت برای رفع چالش‌های موجود پیشنهاد می‌شود که اصول اکوتوریسم در کتب درسی گنجانده شود و نیز در راستای ارتقاء دانش و آگاهی‌های اکوتوریستی، سفرهای علمی در مدارس تقویت شود.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، اکوتوریسم، ادراک محیطی، دانش آموزان متوسطه، شهرستان میاندورود.

مقدمه

محیطی از آن جمله‌اند. در این دیدگاه، اکوتوریسم در وهله نخست، ناظر بر ملاحظات زیست محیطی است (رضوانی، ۱۳۸۹: ۲۱). زیرا اکوتوریسم رابطه مستقیمی با اصول حاکم بر گردشگری بر مبنای توسعه پایدار به خصوص در مبحث حفاظت محیط زیست دارد (سقایی و مسعودی، ۱۳۹۳: ۹۷)، از این منظر، رویکرد توسعه پایدار بُعد مکانی به خود گرفت که با بار معنایی قدیمی‌ترین موضوعات جغرافیا یعنی روابط متقابل انسان محیط و در کواکنش بشر نسبت به تغییرات محیط همخوانی نسبی دارد (پورا احمد، ۱۳۸۹: ۸۶).

از دهه ۱۹۹۰ رویکردهای سنتی توسعه گردشگری به چالش کشیده و با تاکید همزمان بر پیامدهای مطلوب و نامطلوب گردشگری، حرکت از گردشگری انبوه به سوی رویکرد توسعه پایدار گردشگری آغاز شد (قدمی و علیقلی‌زاده فیروزجایی، ۱۳۹۱: ۸۰). این اصطلاح، انواعی از رویکردهای مربوط به گردشگری را پوشش می‌دهد که اکوتوریسم و گردشگری زیست

محلی برخورد کند. این امر، مستلزم آشنایی از نوع ادراک آنان از محیط (محیط پدیداری، شخصی و زمینه ساز) است که زندگی می کنند و یا در آن سفر می کنند. در پاسخ به این ضرورت، شهرستان میاندورود با برخورداری از دریا، پارک حیات وحش دشت ناز، جنگل، ارتفاعات و... به عنوان یکی از قطب های مهم اکوتوریسم در استان مازندران و دانش آموزان متوسطه (گروه هدف) انتخاب شده است. با توجه به بیان مسئله و ضرورت مطرح شده این پژوهش در پی پاسخ به پرسش های زیر است که:

- ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم چگونه است؟
- آیا محیط پدیداری در ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم موثر است؟
- آیا بین محیط شخصی با ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم رابطه وجود دارد؟
- آیا بین محیط زمینه ساز و ادراک محیطی دانش آموزان از اکوتوریسم رابطه وجود دارد؟

مبانی نظری

یکی از قلمروهای فکری در جغرافیای انسانی، مطالعه نظری و عملی جغرافیای رفتاری است (بهرروز، ۱۳۷۴: ۴۳). جغرافیای رفتاری یا ادراکی، گرایش نوینی در جغرافیا است که از روانشناسی و روانشناسی اجتماعی تاثیر پذیرفته است. دیدگاه رفتاری در جغرافیای انسانی به مطالعه فرایندهای قابل درک انسانی، در رابطه با روش و بیان افکار فرد، بهایی خاص می دهد (فرید، ۱۳۷۹: ۴۰). بنابراین، ارتباط این علم را با جغرافیای انسانی از آنجا می توان ملاحظه کرد که جغرافیای انسانی در مورد اهمیت ادراک خلاقیت، تفکر و عقاید مردم در فرموله کردن دیدگاه های آنها نسبت به محیط و در نتیجه در نحوه روابط آنها با محیط تأثیر می گذارد، تاکید دارد (پورا احمد، ۱۳۸۹: ۳۳). ادراک محیطی، هسته مرکزی بسیاری از تحقیقات جغرافیای رفتاری بوده است.

واژه ادراک به طور کلی تجربه مبتنی بر شعور که معنا و یا اهمیتی را دریافت کرده، می باشد. اصطلاح

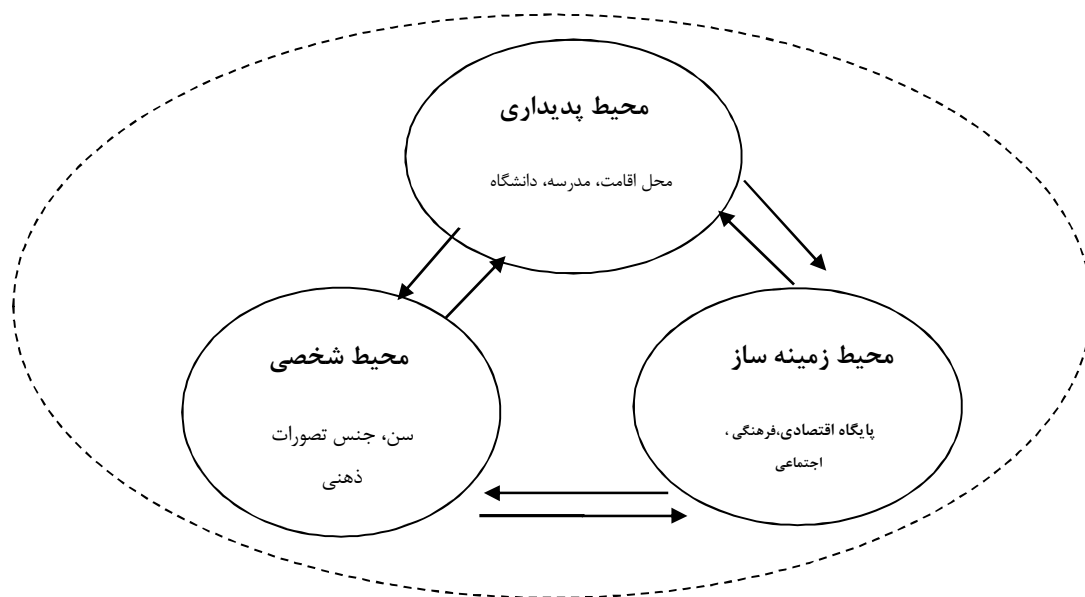
در جغرافیای رفتاری، محیط ادراکی در تصمیم گیری های ما نقشی فوق العاده دارد (شکویی، ۱۳۷۸: ۱۱۸، ۱۲۱). از آنجایی که اثرات گردشگری درک شده توسط جامعه میزبان، در سه طبقه اساسی هزینه و فایده اقتصادی، اجتماعی و محیطی قرار دارد. در این خصوص، محققان معتقدند که میان رونق گردشگری و معیارهای عینی و ذهنی اثرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی جامعه میزبان رابطه مستقیم وجود دارد (علیقلی زاده فیروزجائی و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۴). بنابراین توسعه گردشگری به ویژه اکوتوریسم، به صورت چشمگیری به حسن نیت جامعه میزبان بستگی دارد و حمایت آنان در توسعه و عملکرد موفقیت آمیز گردشگری و اکوتوریسم، امری ضروری محسوب می شود (قدمی و علیقلی زاده فیروزجائی، ۱۳۹۱: ۴۴). برآوردهای سازمان مطالعات گردشگری هم تایید می کند که علاقمندان سفر به طبیعت، عمدتاً جوان و تحصیل کرده اند (میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۵: ۱) و همچنین تخمین زده می شود نیمی از جمعیت فعال در صنعت گردشگری کمتر از ۲۵ سال سن دارند، گزارش سازمان جهانی کار، موبد آن است که ۱۳ تا ۱۹ میلیون نفر از شاغلین در این صنعت کمتر از ۱۸ سال سن دارند (رنجبران و زاهدی، ۱۳۸۴: ۲۶). این گروه های سنی که یک عامل فعال (کنشگر اجتماعی) نامیده می شوند، نماینده نسلی هستند که نظام ارزشهای مخصوص به خودش را دارد (کیوی و کامپنهود، ۱۳۸۱: ۹۲). جوان با فرهنگ مصرفی، در پی کشف حوزه های جدید و پذیرش نشانه های آن، برای باز تولید و غنی کردن زندگی خود است. آنها جویای تجربه های تازه هستند (کلانتری، ۱۳۸۷: ۱۷۴). آنان بیشتر فردگرا هستند تا جمعگرا (فیروزجائی و غلامنژاد، ۱۳۹۱: ۱۹۸). بی شک، گردشگری به طور عام و اکوتوریسم به طور خاص تا حدود زیادی متأثر از این گروه های سنی است که می توان از آنان به عنوان جامعه میزبان و یا گردشگران آینده یاد کرد. و متولیان صنعت گردشگری، نباید از آنان غافل باشند، بدین معنی که از امروز باید نسلی را برای فردا تربیت کرد تا مسئولانه با طبیعت و جامعه

نیازهایش از داده‌های اطراف محیط خود بر می‌گزیند. چنین انتخاب‌هایی هدفمند هستند و به عواملی زیادی همچون زبان، فرهنگ، ارزش‌های فردی و جزء آن ارتباط دارد (براتی، ۱۳۹۱: ۱۳). رفتارگرایان، غالباً تاثیرات سه محیط را در رفتار و فعالیت‌های انسانی مورد مطالعه قرار می‌دهند؛ که شامل ۱- محیط پدیداری شامل شهر، محله، دانشگاه و... ۲- محیط شخصی، که شامل جغرافیای شخصی افراد (نقشه ذهنی)، نظام اعتقادی، نگرش، پایگاه اجتماعی، اقتصادی و... ۳- محیط زمینه‌ساز، که چرخه زندگی بر اساس سن و پایگاه خانوادگی و همچنین سطح زندگی، که شاخص ثروت، محیط زندگی و شیوه زندگی (... را شامل می‌شود (پوراحمد، ۱۳۸۹: ۱۸۳).

رفتارگرایان با تأییراتی که در علوم مختلف از جمله جغرافیا داشته‌اند ذهن محققان را در توسعه گردشگری بیش از پیش به سمت و سوی شناخت ویژگی‌های فردی شهروندان سوق داده‌اند (وارثی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۲). جریان‌های گردشگری، بر پایه مکان‌ها و تصاویر ذهنی آنها شکل می‌گیرد. تصویری که گردشگری از جهان ارائه می‌دهد منحصر به فرد و در عین حال به شدت ذهنی است. از این رو یکی از روش‌های پرداختن به جغرافیای گردشگری، بررسی آن به عنوان تجلی مجموعه تصاویر ذهنی است که اجزای یک مکان گردشگری را تشکیل می‌دهد (ویلیامز، ۱۳۸۸: ۱۸۴). گردشگری، عمدتاً پدیده‌های بصری است. با این حال کل فرآیندهای تصویرسازی از مقصد، تجربه در مقصد و یادآوری آن در مبداء، با عبور از فیلترهای فرهنگی فرد، تعدیل شده و به لحاظ اجتماعی نیز کاملاً ساختارمند است (همان: ۱۸۶). رویکرد به اکوتوریسم، به عنوان الگوی فضایی گردشگری در طبیعت، امروزه مورد توجه فراوان قرار گرفته است علت این توجه نه فقط به خاطر گردشگری و لذت بردن از آن بوده، بلکه به عنوان یک وسیله حفاظت محیط و توسعه اقتصادی نیز محسوب شده است (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۵).

ادراک در علم جغرافیا، عمدتاً به‌عنوان فهم و تفسیر ذهنی در موقعیت‌ها یا عارضه‌های قابل رویت دریافت شده از طریق حواس پنجگانه انسان است. ادراک محیطی با شناخت انسان از محیط همراه است (بهفروز، ۱۳۷۴: ۳۸). واژه محیط^۱ برگرفته از ریشه فرانسوی (اینواین^۲)، مربوط به قرن هفدهم عبارت است از مجموعه شرایط خارجی که موجود زنده یا جامعه را احاطه کرده و به نحوی در رفتار و فعالیت‌های آنها موثر می‌افتد (شکویی، ۱۳۸۴: ۱۱۴). رفتار محیطی فرد تحت تأثیر ادراکات محیطی و باورهای اوست و تصمیم‌های فرد دقیقاً براساس واقعیت‌های محیطی اتخاذ می‌شود. بنابراین، برای درک چرایی استقرار گروه‌های فرهنگی در محیط طبیعی‌شان، جغرافیدانان نه فقط باید از خصایص محیط مربوطه آگاه باشند، بلکه باید با نحوه نگرش واجدین فرهنگ، نسبت به محیط طبیعی نیز، اطلاع داشته باشند (چردن، ۱۳۸۰: ۳۲). باید توجه داشت که هر محیطی براساس یکسری بنیان‌های استوار فرهنگی شکل گرفته است. بنابراین نمی‌توان انتظار داشت، محیطی که در نظر شهرساز و معمار، مطلوب، زیبا و کارآمد قلمداد می‌شود، سایر افراد آن جامعه، نیز تعبیر و تفسیری مشابه داشته باشد. زیرا انسان برای معنادادن و تفسیر اطلاعات محیطی به تجارب و دانش قبلی خود بسیار وابسته است. لازم است بدانیم ادراک محیط مصنوع، به میزان زیادی نسبی است؛ زیرا دانش محیطی امری نسبی است و اگر این نسبیت از چشم ناظر و بهره‌بردار دور بماند، چه بسا تأثیر عناصر محیط موجب برداشت، معنا و رفتاری شود که مورد نظر مدیران، برنامه‌ریزان و طراحان محیط نبوده است (براتی، ۱۳۸۹: ۳۴). رایج‌ترین رویکرد به رابطه محیط و اجتماع، الگوی ادارکی - شناختی - انگیزشی است که واکنش‌های ادراکی به محیط فضایی را بررسی می‌کند. هدف، بررسی این موضوع است که انسان چگونه محیط را می‌بیند، درک می‌کند، احساس می‌کند و به آن واکنش نشان می‌دهد. انسان بر اساس

1. Environment
2. Environ

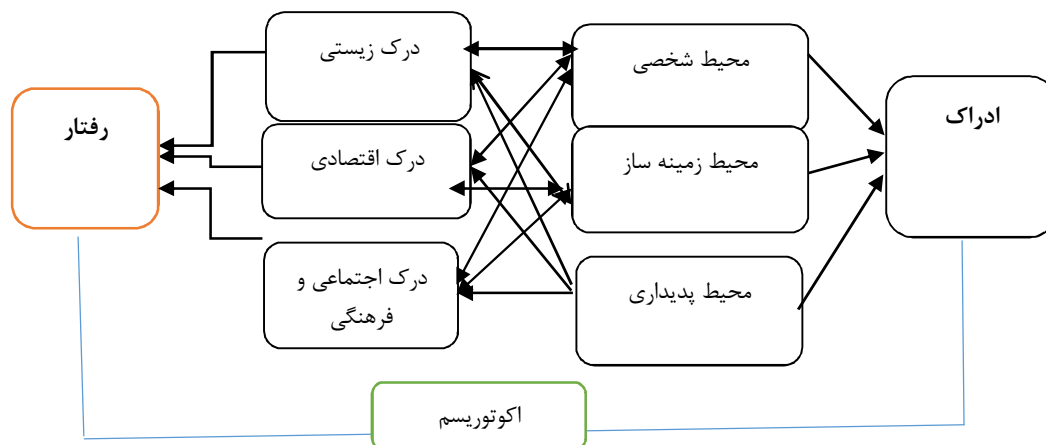
شکل ۱: ادراک محیطی در جغرافیای رفتاری (منبع: شکویی، ۱۳۷۸: ۱۱۳)

گردشگری و محیط زیست و ویژگی‌های فرهنگی به کار برده است (فنل، ۱۳۸۸: ۱۱) بر مبنای تعریف ویورولاتو^۳ (۲۰۰۷)، اکوتوریسم دارای سه معیار اصلی: (۱) جاذبه‌ها عمدتاً مبتنی بر طبیعت، (۲) تعاملات بازدیدکننده با آن جاذبه و یادگیری و آموزش، و (۳) تجربه، محصول و مدیریت متمرکز با اهداف پایداری است (والتر^۴، ۲۰۱۳: ۳۲). موفقیت اکوتوریسم ایجاد مشارکت و همکاری تنگاتنگ است تا بتواند به اهداف ممتد حفظ و نگهداری و توسعه معقولانه دست یابد. مشارکت مورد نیاز اکوتوریسم برای موفقیت با همکاری جوامع محلی، سرمایه گذاران، آژانس‌های دولتی و سازمان‌های مردم نهاد، آموزش و پرورش و اکوتوریست‌ها ایجاد می‌شود (درام و مور^۵، ۱۳۸۷: ۱۹). بر اساس طرح مبانی نظری فوق مدل مفهومی زیر ارائه می‌شود.

تاکنون بیش از ۸۵ تعریف از اکوتوریسم بیان شده است که مناطق طبیعی، حفاظت، فرهنگ، منافع مردم محلی، آموزش، پایداری مهم‌ترین واژگان کلیدی آنها را تشکیل می‌دهد (فنل^۱، ۱۳۸۸: ۵۷). پیرامون واژه اکوتوریسم و سابقه کاربرد آن، اظهار نظرهای متفاوتی صورت گرفته است، برخی از صاحب‌نظران، سابقه کاربرد چنین واژه‌ای را اواخر دهه ۱۹۷۰ م. و برخی دیگر اواخر دهه ۱۹۸۰ م ذکر کرده‌اند. اما در متون مرتبط "سبالیوس لاسکورین^۲" به‌عنوان نخستین کسی کسی آمده که این واژه را به کار برده است. برابر تعریف او، اکوتوریسم مسافرتی است که به منظور مطالعه، تحسین، ستایش و کسب لذت از سیماهای طبیعی و مشاهده گیاهان و جانوران و آشنایی با ویژگی‌های فرهنگی جوامع محلی در گذشته و حال صورت می‌گیرد. برخی سابقه کاربرد واژه اکوتوریسم را به زمانی دورتر و به هتزر نسبت داده‌اند و معتقدند که او این واژه را در دهه ۱۹۶۰ م. برای تشریح روابط متقابل

3. Weaver & Latv
4. Wallter
5. Alenmoore

1. Fennel
2. Lascouraincebllos

شکل ۲: مدل مفهومی پژوهش (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۳)

خاص از منظر جنسیتی، مطالعات کمی صورت گرفته که بیشتر تحقیقات انجام شده مرتبط با موضوع، در خارج ایران صورت گرفته است. جدول (۱) نمونه‌ای از تحقیقات انجام شده را نشان می‌دهد.

پیشینه پژوهش

تاکنون طی چند دهه گذشته، مطالعات نسبتاً زیادی در ارتباط با اکوتوریسم به‌طور اعم و نیز در زمینه سنجش دیدگاه و ادراکات ساکنان نسبت به گردشگری در جامعه میزبان انجام شده است اما به‌طور

جدول ۱: پژوهش‌های انجام شده مرتبط با اکوتوریسم

موضوع پژوهش	پژوهشگر
تجزیه و تحلیل ادراک در میان دانشجویان دانشگاه در رشته گردشگری در رابطه بخش گردشگری و زیست محیطی از منظر جنسیت	ماریا دل مار و همکار ^۱ (۲۰۱۳)
بررسی ادراک گردشگری از دانش‌آموزان با موضوع صنعت گردشگری به عنوان یک انتخاب شغلی در مالزی	گرت باتلر و همکار ^۲ (۲۰۱۲)
نگرش زیست محیطی ذینفعان و ادراک در مورد محافظت زیستی در منطقه سیچوان چین	جینلیو ^۳ (۲۰۱۳)
بررسی سطح آگاهی از زندگی لاکپشته‌های سبز بر اساس سنو جنس از ساکنان محلی، ترنگانو، محل اکوتوریسم محبوب در مالزی.	عبد مطلب ^۴ (۲۰۱۳)
ادراک اکوتوریسم در یک منطقه حفاظت شده دریایی	پتروسلی و همکاران ^۵ (۲۰۰۷)
تأثیر درآمد بر گونه‌های انگیزی در ارتباط با عامل اکوتوریسم	ابراهیم زاده (۱۳۹۱)
تحلیل از درک آثار گردشگری روستایی با تکیه بر تحلیل جنسیتی نحوه درک آثار گردشگری در بین زنان و مردان	خانی (۱۳۹۰)
تحلیل جنسیتی نحوه درک آثار گردشگری در بین زنان و مردان در استان کردستان	غنیان و همکاران (۱۳۸۹)

1. María del Mar
2. Gareth Buttler
3. Jing Liu
4. AiniHasanahAbdMutalib
5. I. Petrosillo

روش‌شناسی پژوهش

کنترل و اصلاح شد. به‌منظور پایایی و اعتبارسنجی پرسش‌نامه، در مرحله‌ی پیش‌آزمون تعداد ۴۰ پرسشنامه بین دانش‌آموزان شهرستان توزیع شد. سپس با بررسی ضریب آلفای کرونباخ گویه‌های مربوط به هر یک از متغیرها و محاسبه ضریب آلفای نسبتاً بالای آنها (۰/۷۷۰) انسجام درونی گویه‌ها تأیید شد (جدول ۲).

این پژوهش از نوع هدف، توسعه‌ای و کاربردی و به لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. در جمع‌آوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای و پیمایشی استفاده شده و ابزار جمع‌آوری داده‌ها نیز پرسش‌نامه بود که براساس طیف لیکرت با پنج گزینه، از خیلی زیاد تا خیلی کم تدوین گردید و روایی آن توسط اساتید مرتبط در دانشگاه‌های تبریز، تهران و مازندران

جدول ۲: ضریب پایایی پرسشنامه بر اساس ضریب آلفاکرونباخ

کل	ضریب آلفا	تعداد گویه	متغیر	ابعاد
۰/۷۷۰	۰/۷۸۱	۱۵	اشتغال زایی، درآمد زایی	اقتصادی
	۰/۷۸۷	۱۴	سواد، احترام و اعتماد، شناخت زبان بومی، شناخت هنر و موسیقی ایجاد، امنیت، کاهش فقر و افزایش مشارکت مردم	اجتماعی و فرهنگی
	۰/۷۴۴	۱۴	مزاحمت و محدودیت زیستگاه و تغییر عادت غذایی جانوران و از بین رفتن گونه‌ها جانوری، آلودگی، آلودگی منابع آب، انباشت زباله، تغییر کاربری زمین، کاهش منابع محلی	زیست محیطی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

آماري SPSS و آزمون‌های مرتبط یعنی ضریب همبستگی، تی تک نمونه‌ای و رگرسیون خطی ساده استفاده شد. ملاک انتخاب آزمون‌های آماری، هدف پژوهش و ماهیت داده‌ها است.

جامعه آماری ۱۸۵۷ نفر دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در مقاطع تحصیلی متوسطه از شهرستان میاندورود است که ۲۷۵ نفر به عنوان نمونه آماری از طریق فرمول کرونباخ و به شیوه تصادفی ساده تعیین شد. برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از نرم افزار

جدول ۳: جاذبه‌های اکوتوریسم شهرستان میاندورود

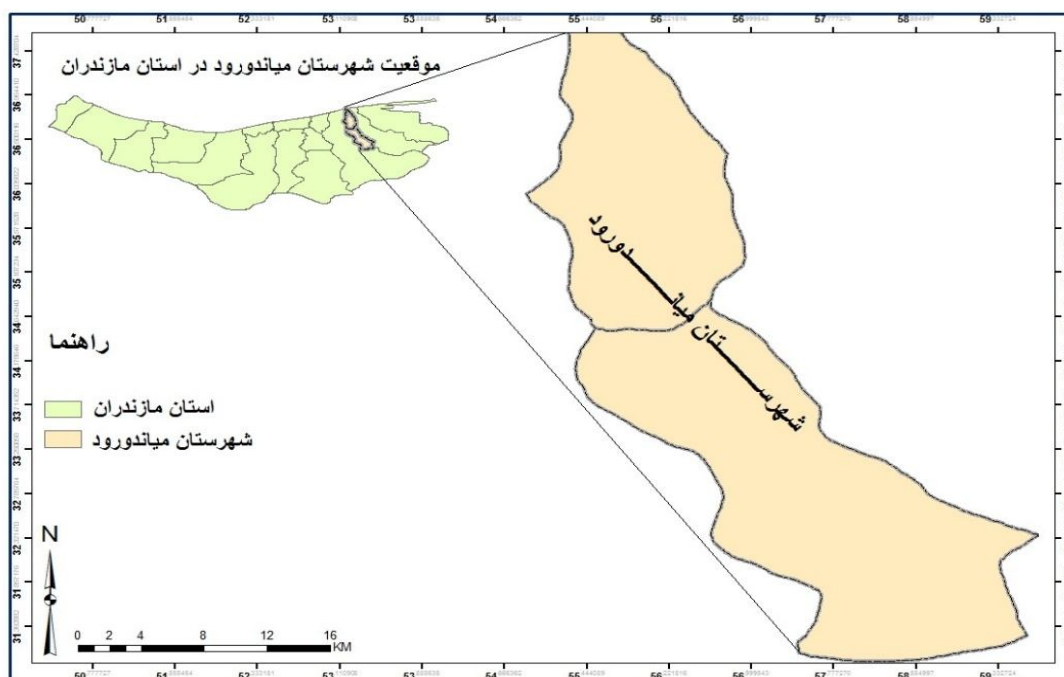
ویژگی‌ها	نوع جاذبه	جاذبه اکوتوریسم
ذخیره گاه ژنتیکی و حفاظت از گونه‌های گیاهی و جانوری مناطق جلگه‌ای خزر و، همچنین تکثیر گونه در معرض خطر انقراض گوزن زرد ایرانی، توده جنگلی بازممانده در جلگه هموار (سازمان محیط‌زیست مازندران، ۱۳۸۵).	طبیعی	پناهگاه حیات وحش دشت ناز
ساحل ماسه‌ای عمق مناسب، دارای جنگل توسکا و درختان اکالیپتوس تراکم زیادی دارند. به دلیل وجود دهانه رود تجن و نکارود تلاقی آب به خشکی (سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مازندران، ۱۳۸۵).	طبیعی	ساحل گهرباران
چشمه‌ها و آبشار مانند: تیرنگ گردی، ریگ چشمه، اولیکا، میانسره کیجا قلعه، و آبشار مازیار و همچنین وجود گیاهان دارویی مانند گل گاوزبان، زرد کیجا (قارچ جنگلی)	طبیعی	مناطق بیلاقی و جنگلی
چشمه آب معدنی عباس آباد و وجود گیاهان دارویی مانند گل گاو زبان هم به صورت کشت دستی و هم به صورت وحشی	کوهدشت غربی کوهدشت شرقی	
بقعه‌ها مانند بقعه امام زاده علی اکبر روستای اوسا، قبرستان تاریخی به نام ذکرپاخانه سر قلعه خاتور (اسپه قلعه)، مراسم عاشورا و تاسوعا، وجود اقوام و اقلیت‌ها و چهره‌های فرهنگی خاص	روستاهای دارابکلا و جام خانه روستاهای اسلام آباد و اسرم و شهر سورک	میراث فرهنگی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

معرفی عرصه پژوهش

شهرستان میاندورود به‌عنوان یکی از شهرستان‌های استان مازندران، از شمال به دریای مازندران و از شرق به شهرستان نکا و از غرب و جنوب به شهرستان ساری محدود است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰: ۵). مساحت میاندورود ۴۳۶/۹ کیلومتر

مربع می باشد. به لحاظ قرار گیری مکان جغرافیایی، قسمت جنوبی این شهرستان با شیب بیشتر از شمال به جنگل مازندران و قسمت شمال آن با شیب خیلی ملایم‌تر به دریا ختم می شود. این منطقه دارای جاذبه‌های متنوع است (جدول ۳).

شکل ۳: نقشه موقعیت جغرافیایی شهرستان میاندورود در استان مازندران

یافته‌های توصیفی

معدل درسی بیش از ۳۷ درصد دانش‌آموزان متوسط و عالی ارزیابی می‌شود. ۶۱ درصد دانش‌آموزان دختر هستند. محل اقامت ۸۰/۴ درصد دانش‌آموزان در نواحی روستا می باشد. سواد ۴۴/۴ درصد از سرپرستان خانوار ایشان ابتدایی، ۳۵/۳ درصد متوسطه و در مقابل تنها ۲۰/۳ درصد دارای سواد عالی هستند (جدول ۴).

نتایج به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه نشان می دهد که گردشگری در محیط‌های طبیعی موجب اثرات و پیامدهایی شده است هر چند میزان تاثیرگذاری در

همه ابعاد یکسان نیست. به‌طوری که میانگین‌های محاسبه شده نشان می دهد که میزان تاثیرگذاری در برخی از آیتم‌ها بیشتر و در بعضی از موارد کمتر است، برای نمونه، مطابق جدول (۵) بیشترین تأثیر بر انباشت زباله و کم‌ترین تأثیر بر مزاحمت گردشگران بر حیات وحش را دارد. به جز سه گویه مزاحمت برای حیات وحش، آتش سوزی و تغییر عادت غذایی جانوران، در بقیه موارد میانگین‌ها اثر گذاری بالای زیست محیطی اکوتوریسم در آینده خواهد بود (جدول ۵).

جدول ۴- توزیع فراوانی مشخصات فردی پاسخگویان

درصد نسبی	فراوانی	مشخصات فردی	
۲۳,۳٪	۶۴	پایین	معدل درسی
۳۷,۵٪	۱۰۸	متوسط	
۳۹,۵٪	۱۰۳	بالا	
۶۱,۱٪	۱۶۸	دختران	جنسیت
۳۸,۵٪	۱۰۷	پسران	
۶۷,۶٪	۱۸۶	نظری	رشته تحصیلی
۳۲,۴٪	۸۹	غیر نظری	
۸۰,۴٪	۲۲۱	روستا	محل اقامت
۱۹,۶٪	۵۴	شهر	
۴۴,۴٪	۱۲۲	ابتدایی	میزان سواد سرپرست خانوار
۳۵,۳٪	۹۷	متوسطه	
۲۰,۳٪	۵۶	عالی	
	۱۷,۵		میانگین سنی
	۷۵۰۰۰۰ تومان		میانگین درآمد خانوار

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

جدول ۵: توزیع درصد پاسخگویان با میزان ادراک زیست - محیطی اکوتوریسم

میانگین	کاملاً مخالفم	مخالفم	تا حدودی	موافقم	کاملاً موافقم	گویه	مولفه
۳,۳	۱۳,۱	۲۸,۵	۴۳,۳	۱۳,۵	۴,۴	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب مزاحمت برای حیات وحش می‌شود.	تنوع زیستی
۳,۱	۱۰,۲	۲۱,۱	۴۱,۱	۲۲,۵	۴,۴	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب آتش سوزی در جنگل‌ها از بین رفتن گونه‌های گیاهی و جانوری می‌شود	
۳,۲	۱۴,۲	۳۰,۵	۲۸,۷	۲۰	۶,۵	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب تغییر عادت غذایی جانوران از طریق غذا دادن به حیوانات باغ وحش می‌شود	
۲,۱	۱,۸	۵,۵	۲۸,۷	۳۲,۷	۳۱,۳	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب آلودگی منابع آب (رودخانه، ساحل دریا) می‌شود.	آلودگی
۱,۵	۱,۵	۶,۵	۲۶,۹	۳۴,۹	۳۰,۲	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب انباشت زباله‌ها می‌شود.	
۲,۵	۴,۷	۱۲,۴	۳۲,۴	۳۲,۷	۱۷,۸	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب تبدیل زمین‌های کشاورزی به اماکن گردشگری می‌شود.	اساس منابع محلی
۲,۳	۹,۷	۹,۸	۱۷,۱	۳۲,۴	۳۲	گردشگری با افزایش آلودگی دریا سبب کاهش منابع دریایی مانند ماهیان خاویار و... می‌شود.	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

بهتری نسبت به دیگر متغیرها قرار دارد اما نکته مهم این است که تمامی میانگین‌های محاسبه شده نشان می‌دهد که به اعتقاد دانش‌آموزان متوسطه شهرستان میاندورود در اثر توسعه اکوتوریسم در منطقه شاخص‌های اقتصادی بهبود می‌یابد (جدول ۶).

در ارتباط با ادراک از ابعاد اقتصادی نتایج بیانگر ادراک بالای دانش‌آموزان است برای نمونه رونق بازار صنایع دستی در اثر توسعه اکوتوریسم با میانگین محاسبه شده (۴,۷)، ورودی گردشگران برای حضور در منطقه حیات وحش دشت ناز (۴,۱) و نیز خرید سوغات و فروش غذاهای محلی (۴,۱) در وضعیت

جدول ۶: توزیع درصد پاسخگویان با میزان ادراک اقتصادی اکوتوریسم

مولفه	گویه	بسیار موافقم	موافقم	تاحدودی	مخالفم	کاملامخالفم	میانگین
اشتغال	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب فعال شدن تعمیرگاه‌های ماشین می‌شود.	۲۴	۴۲،۵	۲۷،۴	۵،۵	۴،۰	۳،۸
	احداث رستوران‌های سنتی برای گردشگران سبب اشتغال‌زایی در میاندورود می‌شود.	۳۳،۸	۳۴،۵	۲۲،۴	۸،۴	۱،۱	۳،۹
	گردشگری در شهرستان میاندورود سبب بازار فروش بیشتر برای غذاهای محلی می‌شود.	۴۴	۳۴،۹	۱۳،۸	۶،۵	۰،۷	۴،۱
	گردشگری سبب بازار فروش بیشتر برای صنایع دستی می‌شود.	۳۷،۵	۳۷،۵	۱۹،۶	۵،۵	اظهار	۴،۷
درآمد	گردشگری سبب خرید سوغاتی و افزایش درآمد مردم در شهرستان میاندورود می‌شود.	۳۹،۳	۴۰،۷	۱۵،۳	۳،۶	۱/۱	۴،۱
	گردشگران با پرداخت ورودیه به پناهگاه حیات وحش سبب درآمدزایی می‌شوند.	۳۷،۱	۳۷،۸	۲۲،۹	۲،۲	اظهار نشد	۴،۱
	گردشگران با خرید انواع محصولات کشاورزی محلی سبب افزایش درآمد مردم می‌شوند.	۳۱،۳	۳۵،۶	۳۰،۵	۲،۲	۰،۴	۳،۹
	گردشگران با پرداخت ورودی برای استفاده از طرح دریا درآمدزایی می‌کنند.	۳۲	۳۹،۶	۲۲،۹	۵،۱	۰،۴	۳،۹

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

میانگین (۴،۶) در رتبه اول و شناخت زبان بومی با میانگین (۳،۹) در رتبه دوم قرار دارد (جدول ۷).

نتایج مستخرج از پرسشنامه بیانگر آن است که از دیدگاه دانش‌آموزان که از بین گویه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی، شناخته شدن موسیقی محلی با

جدول ۷- توزیع درصد نظرات پاسخگویان در ارتباط با میزان ادراک اجتماعی- فرهنگی اکوتوریسم

مولفه	گویه	بسیار موافقم	موافقم	تاحدودی	مخالفم	کاملا مخالفم	میانگین
فرهنگی	گردشگری سبب افزایش احترام و اعتماد بین شهروندان (مردم محلی و گردشگران) می‌شود.	۲۴،۷	۳۰،۲	۳۵،۶	۸،۷	۰،۷	۳،۶
	گردشگری سبب شناخت زبان بومی می‌شود.	۲۹،۸	۴۱،۱	۲۵،۵	۲،۲	۱،۵	۳،۹
	گردشگری سبب شناخت هنر و موسیقی محلی می‌شود.	۲۶،۲	۴۴	۲۷،۳	۱،۱	۰،۴	۴،۶
اجتماعی	گردشگری سبب افزایش فعالیت نیروی‌های انتظامی و ایجاد امنیت می‌شود.	۲۹،۸	۳۹،۳	۲۵،۱	۱،۸	۴	۳،۸
	گردشگری سبب کاهش فقر از طریق ایجاد اشتغال می‌شود.	۳۲	۱۹،۶	۲۵،۳	۹،۱	۴	۳،۵
	گردشگری سبب افزایش مشارکت مردم محلی در ارائه خدمات به گردشگران می‌شود.	۲۱،۵	۳۸،۹	۳۰،۲	۷،۶	۱،۸	۳،۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد. نتایج نشان داد دانش‌آموزان درک بالایی از اکوتوریسم دارند. زیرا میانگین نمونه آماری (۱۴۵،۲) از میانه مطلوب (۱۲۹)

یافته‌های تحلیلی

ادراک دانش‌آموزان از اکوتوریسم: با توجه به فاصله‌ای بودن مولفه‌های ادراک از اکوتوریسم، از

است زیرا میانگین نمونه آماری (۳۸,۷) از میانگین مطلوب (۴۲) در سطح معنادار محاسبه شده (۰,۰۰۰) در ناحیه آلفا ۵ درصد کمتر است و نیز درک تفاوت بین میانه مطلوب و میانگین به دست آمده نشان می‌دهد که مولفه زیست‌محیطی با اختلاف (۳,۵-) در مقایسه با مولفه اقتصادی (۱۱,۸) و مولفه اجتماعی-فرهنگی (۵,۵) وضعیت نامطلوب‌تری دارد و نیز مقایسه کرانه‌های بدست آمده در هریک از مولفه‌ها، این ادعا را مورد تایید قرار می‌دهد (جدول ۸).

با اختلاف (۱۶,۵) بیشتر است و همچنین سطح معناداری و محاسبه شده (۰,۰۰۰) نیز کمتر از خطای ۰/۰۵ درصد است که بیانگر توافق معناداری بین نگرش‌های نمونه آماری در این زمینه است و نیز بر اساس کرانه بدست آمده ۱۴,۸ تا ۱۸ می‌توان اذعان داشت که نتایج در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد (جدول ۶). اما درک دانش‌آموزان در ابعاد اکوتوریسم یکسان نیست. به طوری که در ابعاد زیست محیطی نسبت به ابعاد اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی پایین‌تر

جدول ۸- نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای درک اکوتوریسم

تفاوت در سطح درصد	سطح معناداری	مقدار تی	خطای استاندارد	انحراف معیار	تفاوت	میانه مطلوب	میانگین	تعداد نمونه	
-۴	۰,۰۰۰	۵,۷	۵,۷	۹,۵	-۳,۵	۴۲	۳۸,۷	۲۷۵	درک زیستی
۱۲,۸	۰,۰۰۰	۲۷,۲	۵,۰	۵,۴	۱۱,۸	۴۷	۵۸,۸		درک اقتصادی
۶,۲	۰,۰۰۰	۱۵,۷	۳,۵	۵,۸	۵,۵	۴۲	۴۷,۵		درک اجتماعی و فرهنگی
۱۸	۰,۰۰۰	۱۷,۶	۹,۱	۱۵,۲	۱۶,۵	۱۲۹	۱۴۵,۵		درک اکوتوریسم

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

کارکردی، بیش از سایر متغیرها تاثیرگذار بوده (بتا=۰/۲۳۰) است. روستا و شهر به‌عنوان بعد مکانی این پژوهش به جهت تفاوت‌های ماهوی نظیر، معیشت غالب، سیمای ظاهری، اندازه جمعیتی، سازمان‌های اداری، تراکم، تجانس، طبقات اجتماعی، تحرک و سیستم آثار متقابل نسبت به بعد فاصله که بیان کننده دوری و یا نزدیکی به مراکز خدماتی (ترجیحا آموزشی) و دسترسی‌ها است علی‌رغم برابر بودن میزان بتا سطح معناداری بالاتری (۰,۰۱۲) دارد و به تبع آن از معناداری بیشتری در تأثیرگذاری برخوردار است (جدول ۹).

میزان تأثیر محیط پدیداری در ادراک محیطی دانش‌آموزان از اکوتوریسم

در پاسخ به این پرسش از رگرسیون خطی استفاده شد. محل اقامت، نوع مدرسه و فاصله محل اقامت به عنوان پیش‌بینی کننده محیط پدیداری، با ادراک آنان از اکوتوریسم در نظر گرفته شد. با توجه به مقدار $R=0/274$ بین محیط پدیداری و ادراک محیطی جوانان رابطه وجود دارد و نیز بر اساس میزان بتای محاسبه شده می‌توان اذعان داشت که عوامل پیش‌بینی کننده با توجه به سطح معناداری محاسبه شده در متغیر وابسته تأثیرگذار هستند. اما از بین عوامل مؤثر، آموزش در مدرسه به‌دلیل اینکه ماهیت

جدول ۹- نتایج آزمون رگرسیون خطی با ادراک محیطی جوانان با محیط پدیداری

معناداری	تی	بتا	R	سطح معناداری	F	پیش‌بینی کننده
۰,۰۰۰	۳,۸۰	۰,۲۳۰	۰,۲۷۴	۰,۰۰۰	۷,۳۴	آموزش
۰,۰۱۲	۲,۵۴	۰,۲۰۳				بعد مکانی
۰,۰۴۵	۲,۰۱	۰,۲۰۳				فاصله

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

داری محاسبه شده (۰,۰۰۰) مبین رابطه مستقیم و معنادار بین دو متغیر است یعنی هرچه وضعیت اقتصادی (درآمد) سرپرست خانوار بهتر باشد به همان میزان ادراک دانش‌آموزان از اکوتوریسم افزایش می‌یابد به عبارت دیگر که میزان تأثیرگذاری وضعیت اقتصادی در مقایسه با سواد سرپرست خانوار از جایگاه بالاتری ارزیابی می‌شود (جدول ۱۰).

درک رابطه بین محیط زمينه ساز و ادراک محیطی جوانان از اکوتوریسم

نتایج آزمون فی برای درک رابطه بین محیط زمينه ساز و ادراک محیطی جوانان مبین آن است که بین متغیرها رابطه معناداری در سطح ۰,۰۱ معنادار است به طوری که، میزان همبستگی بین شغل سرپرست خانوار از محیط زمينه ساز و ادراک از اکوتوریسم برابر با (۱,۰۸۰) است و نیز سطح معنی

جدول ۱۰: نتایج آزمون ضریب همبستگی فی با ادراک جوانان از اکوتوریسم با محیط زمينه ساز

گزینه	درآمد سرپرست خانوار	سواد سرپرست خانوار
مقدار فی	۱,۰۱۷	۰,۹۹۹
معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
تعداد	۲۷۵	۲۷۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

شخصی تعیین شده اند. با توجه به نتایج، تجربه سفر دانش‌آموزان از محیط شخصی با درجه فی (۰,۹۴۲) و سطح معنی‌داری کمتر از ۰,۰۵ رابطه بیش‌تری از دیگر متغیرها با ادراک محیطی جوانان دارد (جدول ۱۱).

درک رابطه بین محیط شخصی با ادراک محیطی جوانان از اکوتوریسم

برای درک رابطه بین متغیرها در فرضیه فوق نیز از آزمون ضریب همبستگی فی استفاده شده است. جنسیت، معدل درسی دانش‌آموزان، رشته تحصیلی و تجربه سفر آنان، به عنوان پیش‌بینی کننده محیط

جدول ۱۱- نتایج آزمون فی از ادراک جوانان با محیط شخصی

گزینه	گزینه	جنس	معدل درسی	رشته تحصیلی
مقدار فی	مقدار فی	۰,۶۵۶	۰,۹۱۷	۰,۶۴۳
معناداری	معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
تعداد	تعداد	۲۷۵	۲۷۵	۲۷۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

پژوهشگران بر این باور هستند که در رونق این گونه از فعالیت بین ادراک جوامع محلی و محیط (پدیداری، زمينه ساز و شخصی) روابط متقابلی وجود دارد. با توجه به نتایج آزمون‌های آماری دانش‌آموزان به طور کلی درک خوبی از اکوتوریسم دارند این امر مثبت ارزیابی می‌شود. اما درک آنان در ابعاد مختلف یکسان نبوده است به طوری که در بُعد زیست محیطی اکوتوریسم درک کمتری نسبت به ابعاد اقتصادی و فرهنگی دارند. که دلیل اصلی آن را می‌توان در

جمع‌بندی

یکی از گونه‌های قابل توجه در صنعت گردشگری، اکوتوریسم است. توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی در نخستین گام حفظ محیط زیست اعم از جاندار و بی‌جان است و در مرحله بعد مزایای حاصله از این نوع گردشگری مورد مطالعه متخصصان و برنامه‌ریزان قرار می‌گیرد. مقایسه رشد صنعت گردشگری جهان سالانه (حدود ۴ درصد) با رشد اکوتوریسم (حدود ۳۰ درصدی) نشانه اهمیت روز افزون آن است. برخی از

شخصی مانند جنسیت و توانایی تحصیلی (معدل درسی) با ادراک محیطی بوده است که با پژوهش‌های ماریا دل مار (۲۰۱۳) و خانی (۱۳۹۰) مطابقت می‌کند از این رو پیشنهاد می‌شود:

- ۱- اصول اکوتوریسم در کتب درسی گنجانده شود و
- ۲- در راستای ارتقاء دانش و آگاهی‌های اکوتوریستی، سفرهای علمی در مدارس تقویت شود.

منابع

۱. افراخته، حسن. ۱۳۸۵. نقش ادراک محیطی در توسعه نیافتگی روستایی، مورد مطالعه: شهرستان فومن، فصل‌نامه جغرافیا و توسعه، پاییز و زمستان، دوره ۴، شماره پیاپی ۸، صفحات ۱۵۷-۱۷۶.
۲. براتی، ناصر. ۱۳۸۹. نقش نسبیت‌های روان شناختی در فهم محیط، فصلنامه منظر، شماره ۹، صفحات ۳۴-۳۸.
۳. براتی، ناصر. ۱۳۹۱. ملاحظاتی در رابطه زبان، فرهنگ، ادراک و محیط انسان ساخت، تهران. انتشارات پرهام.
۴. بهفروز، فاطمه. ۱۳۷۴. بررسی ادراک محیطی و رفتار در قلمرو جغرافیای انسانی، فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۰، صفحات ۳۲-۶۹.
۵. پوراحمد، احمد. ۱۳۸۹. قلمرو و فلسفه علم جغرافیا، تهران. انتشارات دانشگاه تهران.
۶. تقوایی، مسعود. پیرمادیان، زهرا. و صفراآبادی، اعظم. ۱۳۹۱. امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم در ناحیه سامان چهارمحال و بختیاری، فصل‌نامه فضای جغرافیایی، شماره ۴۰، صفحات ۱۵۰-۱۶۹.
۷. جردن، تری. ۱۳۸۰. مقدمه‌ای بر جغرافیای فرهنگی. ترجمه سیمین تولایی و محمد سلیمانی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و هنر.
۸. خانی، فضیله. ۱۳۹۰. تحلیل جنسیتی از درک آثار گردشگری روستایی (مورد مطالعه روستاهای کن و سولقان در شمال غرب تهران). فصل‌نامه توسعه محلی (روستایی-شهری)، دوره ۳ شماره ۱، صفحات ۲۵-۴۴.
۹. رضوانی، محمدرضا. ۱۳۸۹. توسعه گردشگری روستایی با رویکرد پایدار، تهران، موسسه انتشارات دانشگاه تهران.
۱۰. رنجریان، بهرام، زاهدی، محمد. ۱۳۸۴. شناخت گردشگری. اصفهان، انتشارات چهار باغ.
۱۱. سازمان میراث فرهنگی کشور. ۱۳۸۵. تدوین سند ملی توسعه مدیریت طبیعت گردی. گزارش وضع

نامحسوس بودن اثرات محیطی در کوتاه مدت جستجو کرد به‌طوری‌که این چالش در همه زمین‌های گردشگری انبوه هم وجود دارد.

نتایج دیگر این پژوهش نشان داد که محیط پدیداری در ادراک محیطی دانش‌آموزان موثر بوده است. اما میزان تأثیر متغیرهای مختلف در ادراک آنان متفاوت است، به‌طوری‌که نوع مدرسه تأثیر بیشتری در ادراک دانش‌آموزان داشته است. مدارس دولتی درک بیش تری از اکوتوریسم دارند. دلیل آن را می‌توان در پایگاه اقتصادی دانش‌آموزان هم جستجو کرد زیرا در مدارس دولتی بیشتر دانش‌آموزانی مشغول به تحصیل هستند که دارای پیشینه روستایی و حتی در حال حاضر هم در نواحی روستایی زندگی می‌کنند و در مقابل، در مدارس غیرانتفاعی دانش‌آموزانی در حال تحصیل هستند که کمتر با پدیده‌های طبیعی ارتباط داشته‌اند.

در ارتباط با سوال سوم که آیا بین محیط زمینه ساز و ادراک محیطی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟ نتایج، وجود رابطه بین محیط زمینه ساز و ادراک محیطی دانش‌آموزان را مورد تأیید قرار داده است اما میزان رابطه متغیرهای مختلف با ادراک محیطی آنان متفاوت بوده است به‌طوری‌که شغل سرپرست خانوار رابطه بیشتری با ادراک دانش‌آموزان داشته است. در مورد سوال چهارم که آیا بین محیط شخصی و ادراک محیطی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟ وجود رابطه بین محیط شخصی و ادراک محیطی دانش‌آموزان نیز مورد تأیید قرار گرفته است اما میزان رابطه متغیرهای مختلف با ادراک محیطی آنان متفاوت بوده است به‌طوری‌که تجربه سفر آنان رابطه بیش تری با ادراک محیطی دانش‌آموزان داشته است. این نتایج با مبانی نظری همپوشانی دارد علاوه بر آن با برخی از نتایج پژوهشگرانی که در پیشینه تحقیق آمده است تا حدودی همخوانی دارد مانند پژوهش‌هایی که توسط یوان و همکار (۲۰۱۳) پترولوسی و همکاران (۲۰۰۷) افراخته (۱۳۸۵) انجام شده و به تاثیر درآمده است، محل تحصیل و رشته‌های تحصیلی با ادراک محیطی اذعان کردند. از شواهد دیگر، ارتباط بین محیط

۲۳. مور، آلن، درام، اندی. ۱۳۸۷. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت اکوتوریسم. ترجمه رنجبران، محسن، جلد اول، تهران نشر آبیژ.
۲۴. وارثی، حمیدرضا. تقوایی، مسعود. سلطانی، مسعود. ۱۳۹۰. تحلیل فضای گردشگری پارک کوهستانی صفا بر اساس الگوی رفتاری و ادراک محیطی شهروندان اصفهانی، فصل‌نامه جغرافیا، شماره ۲۹، صفحات ۱۰۹-۱۲۸.
۲۵. ویلیامز، استیون. ۱۳۸۸. جغرافیای گردشگری. مترجم محمود ضیایی، تهران دانشگاه پیام نور.
26. Antonio Rivera, M. 2010. Croes Eco tourist's loyalty: will they tell about the destination or will they return. *Journal of Ecotourism*, 9: 85-103.
27. Jianqiong Y. and Limin Dai Qingli W. 2008. State-Led Ecotourism Development and Nature Conservation, 'Case Study: the Changbai Mountain. *Biosphere Reserve*, 13: 55.
28. María, Del M., and Alonso, A. 2013. Environmental management in tourism: student's perceptions and managerial practice in restaurants from a gender perspective. *Journal of Cleaner Production*, 60: 201-207.
29. Petrosillo, M., Dadamo, Zaccarella, N. and Corlianò, M.E. 2013. Tourist perception of recreational environment and management in a marine protected area, *Landscape and Urban Planning*, 79:29-37.
30. Pietrzyk-Kaszyńska, A., CentJ., Grodzińska-Jurczak, M, and Szymańska M. 2012. Factors influencing perception of protected areas The case of Natura 2000 in Polish Carpathian communities. *Journal for Nature Conservation*, 20: 284-292.
31. Scott, R. and Gareth, B. 2012. Research Attitudes of Malaysian Tourism and Hospitality Students towards a Career in the Industry *Asia Pacific Journal of Tourism*. 17: 262-279.
32. Scott, R. 2008. Undergraduate Tourism and Hospitality Students Attitudes Toward a Career in the Industry: A Preliminary Investigat. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 8: 23-46.
33. Zurlinia, G., Dadamo, M., Zaccarella, N. and Corlianò, M.E. 2012. Managing diving impacts on reef ecosystems: Analysis of putative influences of motivations, marine life preferences and experience on divers' environmental perceptions, *Ocean & Coastal Management*, 76: 52-63.
- موجود، تهران، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری.
۱۲. سقایی، مهدی و مسعودی، محمد باقر. ۱۳۹۳. اکوسیستم‌های طبیعی و اکوتوریسم با تاکید بر ایران، تهران، انتشارات مهکامه.
۱۳. شکوئی، حسین. ۱۳۷۸. فلسفه‌های محیطی و مکتبهای جغرافیا. تهران، انتشارات گیتاشناسی.
۱۴. شکوئی، حسین. ۱۳۸۴. اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا. تهران، انتشارات گیتاشناسی.
۱۵. علیقی‌زاده فیروزجائی، ناصر، بدری سیدعلی، فرجی سبک بار، حسنعلی. ۱۳۸۶. نگرش جامعه میزبان به اثرات محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی، مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان نوشهر، فصل‌نامه روستا و توسعه، شماره ۱، صفحات ۱-۲۲.
۱۶. غنیان، منصور. قدیری معصوم، مجتبی. مطیعی لنگرودی، سیدحسن. زرافشانی، کیومرث. ۱۳۸۹. تحلیل ابعاد گردشگری روستایی با رویکرد جنسیتی از دیدگاه جامعه میزبان (مطالعه موردی: منطقه اورامان)، فصلنامه زن در توسعه و سیاست. شماره ۳۰. صفحات ۹۳-۱۱۰.
۱۷. فنل، دیویدای. ۱۳۸۸. مقدمه‌ای بر طبیعت‌گردی، (ترجمه جعفر اولادی قادیکلایی)، بابلسر، دانشگاه مازندران.
۱۸. فیروزجائی، علی‌اصغر، غلام‌نژاد، فاطمه. ۱۳۹۱. تحلیل جامعه شناختی اوقات فراغت در جامعه ایرانی، فصلنامه برنامه ریزی توسعه گردشگری، شماره ۳، زمستان، صفحات ۱۸۱-۱۹۸.
۱۹. قدمی، مصطفی، علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر. ۱۳۹۱. ارزیابی توسعه گردشگری مقصد در چارچوب پایداری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۷، شماره اول، شماره پیاپی ۱۰۴، صفحات ۸۰-۸۷.
۲۰. کلانتیری، عبدالحسین. ۱۳۸۷. جوانان و گردشگری، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول، شماره ۲، صفحات ۱۵۹-۱۹۱.
۲۱. کیوی، ریمون. کامپنهود، لوک‌وان. ۱۳۸۱. روش تحقیق در علوم اجتماعی. (ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر)، تهران، چاپ سوم، انتشارات فرهنگ معاصر.
۲۲. مرکز آمار ایران. ۱۳۹۰. سالنامه آماری مازندران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران.

